

in pesniku najmilejše. Bil je naš drugi Nedvčd. Dandanes ne vedo več ljudje pri nas, kako so peli učiteljščniki v šentjakovski cerkvi in v telovadnici ljubljanskega učiteljščca in učitelji in učiteljice v redutni dvorani, ko je stal Nedvčd pred njimi, miren in strog, partitura na licu, dinamika v gestah. On ni tega nikoli pozabil. Daleč iz dolenskih strani je prihajal v Ljubljano, da je učil tovariše in tovarišice, ki so dospeli od povsod, da se poklonijo pesmi.

Kamor je stopil, so rasli uspehi njegovega dela. Žrtvoval mu je dneve in noči. In bilo je malo tako lepih noči, kakor so bile tiste, ki jih je žrtvoval plemeniti vzgoji našega preprostega ljudstva. Dolenska stran tamkaj ob Savi je bila torišče njegovemu delu. Lep je ta svet: Sava mu šumi ode v proslavo. Še lepši je bil tiste dni, ko je hodil on med domačim ljudstvom in mu vlival v srca razumevanje pete in igrane pesmi. Ob njem so se zbirali njegovi šolarji. Ljubili so ga. Dostikrat mu je bilo hudo v srcu, a kadar so prišli k njemu, se mu je toplota razlila po prsah in vedel je, da ne sme misliti nase, da je poklican, živeti vzgoji. Kadar so ga zaželeli odrasli ljudje, in se mu je nagibala glava v otožnosti, mu je vzrasla moč v srcu: pozabil je nase in živel drugim. Najlepše mu je pa bilo, kadar je bil med nami. Pa če ni bil vedno med nami, za nas je bil vedno. Z največjo pažnjo in z najčistejšim navdušenjem je stopal v naših vrstah, goreč za pravice svojega stanu, z vsakim dihom, z vsako mislijo živeč in delujoč za našo čast, za naš ugled.

In nikoli miru, nikjer počitka, nič priznanja od tam, kjer ni pričakovati umevanja takih individualnosti. Toda v kljub temu ni nikoli zatajil svojega značaja: kakršen se mu je izobrazil, tak je legel z njim v grob.

In to je veličastvo njegove smrti!

E. Gangl.

Z orožjem v roki in v rezervi — na Amonite!

(Dalje.)

Gospod knezoškof je postal sam strasten klerikalec, da je slep in gluha za vse početje svoje stranke, da, še več: kot višji pastir je izdal več pastirskih listov, s katerimi je ljudstvo naravnost klical o volitvah na krov zoper brezverne liberalce. S tem je provzočil strahovit boj na političnem polju. On je slep in gluha za nemarno in pohujšljivo vedenje duhovščine, slep in gluha za častikrajo, laž in obrekovanje klerikalnega časopisja. Bojeviti in nemarni duhovniki so pri njem v čisljih, daje jim dobre službe, medtem ko mirni, pošteni, pohlevni, pobožni in ne bojeviti zaman prosijo zanje. Ako se je pa predtrnil kak duhovnik biti nevtralen pri volitvah ali celo glasovati z brezverskimi liberalci, mu je žugal, da ga suspendira ali odpusti iz službe. Vsi konsumarji so njegovi ljubčki, ljubček njegov je sam dr. Šusteršič, ki pravi, da je šola prokletstvo za naš narod. Zabredel je naš knezoškof pri svojem lastnem gospodarstvu jako globoko, zabredel je v svoji gluhi klerikalni slepoti jako daleč, zaradi česar bo tudi dajal pred Bogom še hujši odgovor, ker je gluha in slep za početje podrejene mu duhovščine, ki jo vodi v boj in pogubo lastne časti, v versko mlačnost, prepir in sovraštvu ter v grozno škodo posvetnega gospodarstva med narodom.

Iz tega razvidimo, da je trdil prav Američan, ko je dejal, da se silno širi med Slovenci v stari domovini brezverstvo, samo da je smatral za razširjevalca brezverstva liberalno časopisje, a mi smelo trdimo, da stokrat huje škoduje veri novodobni nepošteni boj, čudno vedenje duhovščine, pohlepnost te po svetnem blagu in jako veliko tudi zloraba propovednice. Na kraju, kjer bi morali ljudstvu razlagati samo sveto resnico evangelija, kličejo fanatično ljudi na politični boj, brezobzirno na hudoben in zvižčen način črnijo, obrekujejo in hujskajo zoper pristaše liberalizma, češ, da ne zaslužijo drugega, kakor da bi jih pahnili v globočino pekla, medtem ko sami dajejo najgrše in najslabše zglede, da ljudje kar majajo z glavami. V pojasnilo navedemo tukaj samo en zgled. Neki mlad duhovnik, strasten pristaš novodobnega boja, je prišel v nasprotje z nravnim vedenjem, ker je tudi duhovnik podvržen slabostim kot vsak izmed nas, zato te slabosti niti ne omenjamo. Omeniti pa moramo njegov zagovor, ker se je zavedel, da ga ljudje zaradi tega črtijo, ker je v javnosti čul budo kritiko o sebi. Neko nedeljo je napravil prilično sledečo propoved: »Kdor je brez greha, naj pobere kamen in naj ga vrže vanjo«, je rekel Kristus ljudem, ki so mu privedli prešestnico, da jo sodi. Ker se pa nobeden ni upal tega storiti, ji je rekel: »Pojdi v miru in ne greši več.« Vsi ljudje smo grešniki, tudi duhovniki nismo izvzeti, tudi mi grešimo lahko kakor vsak izmed vas. Gorje mu pa, kdor se nad slabostmi duhovnikov izpodtika, njegove slabosti smeši, ga opravlja in mu krade dobro ime, gorje! Ta bo dajal pred Bogom strašan odgovor, ker se je lotil maziljenca božjega, ker je obrekoval, poniževal in kradel dobro ime božjemu namestniku, ki ima oblast, odpuščati grehe, česar sama Mati božja in svetniki v nebesih nimajo.« — Tako se mora znati pri ljudstvu dobiti nazaj izgubljeno dobro ime ter ljudstvu zamašiti usta, da je to slepo in gluha za duhovska dela! Na tak ali podoben način si zna pomagati klerikalizem povsod in vedno iz zadrege. Nerazsodna masa verjame vse, verjame in sklepa iz takih propovedi, da je duhoven več kakor Mati božja in svetniki v nebesih. Ne čudimo se torej strahu, trepetu in klečeplazenju svojega naroda pred duhovščino. In vendar je takšna propoved naravnost brezverska. Ali ima res duhovnik oblast odpuščati grehe? Mi trdimo, in to ve vsak otrok, da grehe odpušča edino le sam Bog, ako se jih skesano izpovemo ter sklenemo, da se poboljšamo. Duhovnik je le posredovalec med Bogom in grešnikom. On je človek, zaradi tega ne more videti v človeško srce, ali se je grešnik skesano izpovedal ali ne. Ako je vse grehe povedal ali nalašč kaj zamolčal, to ve le Bog. Izpovednik odpušča na videz skesanemu in neskesanemu grešniku grehe s prošnjo, da bi mu jih tudi Bog odpustil. Na podoben način se trosi med našim narodom brezverstvo ali pa verska mlačnost, da mnogi izmed njega, ki ni posebno v veri utrjen, začinja dvomiti, če je vera prava ali ne, ker sliši in vidi našo duhovščino tako govoriti, živeti in delovati. Pri nas je klerikalizem padel jako globoko, ima hude rane na svojem telesu kakor koncem srednjega veka.

Pri nas vlada sedaj boj, ki ga je provzočil klerikalizem; nasledki tega boja so že sedaj jako občutljivi, zlasti je jako prizadet kmetiški stan, ki je klerikalizmu največja podpora. Dal Bog, da bi se našemu preprostemu kmetu že enkrat odprle oči, da bi ne podpiral več duhovščine v vojni za posvetno nadvlado, čast in slavo, ampak ji pokazal pri volitvah pot k

oltarju in k vestnemu izpolnjevanju stanovskih dolžnosti.

Dolžnosti svojega stanu smo dolžni vsi izpolnovati po svoji moči. Duhovščina prav lepo uči naše ljudstvo po cerkvah, trdeč: Kdor ne izpolnjuje vestno svojih stanovskih dolžnosti, ta greši, da, celo smrtno greši. No, učiti je lahka reč, a po nauku živeti in delati, je težje. Naša duhovščina ima jako veliko in tudi trudapolnega dela, ako bi hotela vedno in povsod pridno delati. Vestno se pripravljati na propovedi, obhajati bolnike po obširnih župnijah, izpovedovati in zlasti poučevati verouk šolsko mladino, to so težka, trudapolna pa tudi odgovorapolna dela. O vsem tem vemo jako veliko, kako bi se moralo delovati in kako se dela, a za sedaj hočemo govoriti samo o verouku, o predmetu dušne odgoje naše šolske mladine.

Verouk je silo težaven predmet na ljudskih šolah, ker je ves pouk abstrakten, filozofičnega zadržaja. Treba je skoraj vsako besedo, vsak stavek in odstavek otrokom jasno razložiti, da ga lažje razumejo in pomnijo. Katehet, ki se vestno ne pripravlja za vsako uro posebej, gotovo ne bo imel dobrih uspehov pri tem težavnem pouku. Treba je ne samo dobro vedeti in znati gradivo, ampak poznati je treba tudi prav dobro otroško individualnost, otroško govornico, mišljenje in zmožnosti, poznati mora tudi prav dobro otroško življenje, navade, prestopke, pregrehe in mnogo drugih reči, zato je treba mnogo pridne priprave, učenja, vaje in tudi veselja, sicer lahko rečemo, da se hodi v šolo mlatit prazno slamo. Imamo več vestnih, pridnih, marljivih in na tem polju z vneto in veseljem delujočih katehetov. Tem naše priznanje in globoko spoštovanje. A še več jih imamo takih, za katere bi bilo bolje, da bi nikdar ne prišli v šolo. Pripravljajo se malo ali celo nič, zato razlagajo slabo in otroškemu umu neumljivo. Največkrat pa katekizem samo preberejo in določijo gradivo, koliko se morajo otroci učiti, če potem ti kaj razumejo ali ne — za to se ti ljudje ne brigajo prav nič. Kadar izprašujejo, učenci ne znajo nič, ker gradiva ne razumejo. Izprašujejo zaradi tega pogosto le bolj pridne, razumne in nadarjene, slabiče pa prezirajo; ko pride vrsta tudi na te, pada po njih palica in zmerjanje, da se ubogi nevedneži kar tresejo strahu in sramote. Dobijo antipatijo do učenja, mrzijo kateheta in šolo, ostanejo radi doma iz strahu ter komaj čakajo, kdaj se iznebe te strahovite muke — šolske dobe. Najbolj žalostno je, da takšni učitelji verouka tudi grozno zanemarjajo ure verouka ker nimajo veselja do tega predmeta zaradi prevelikih težkoč in slabih uspehov. Vsak izgovor je dober, da mu le v šolo ni treba hoditi. Ako pride obhajilo, gredo nalašč obhajati o času šolskih ur, samo da se iznebe sitnega dela v šoli; lahko bi se to nadomestilo v porazumljenju z učiteljem kak drug dan, pa se to ne stori nikoli. Premnogo ur se na tak način zamudi. Večkrat se ure zamujajo tudi, kar je najbolj žalostno, zaradi popolnoma neopravičenih zadev kakor: popravek v konsumu, zadržek v družini, pohod k prijateljem, potovanje v mesto itd., in to jako pogosto, da naraste na leto pri nekaterih šolah na 100 in še več ur takih zamud. Mi bi o tem lahko govorili bolj natanko, kako se to dela, a bodi za sedaj dovolj toliko! Učenci, starši in drugi ljudje opazijo takoj to malomarnost, kimajo z glavami, a reči seveda se ne upa nihče ničesar.

Ali ni to vnebovpijoča krivica in velik greh? Ali se ne širi na ta način med ljudstvom sovraštvo do duhovščine, ker ta tako malomarno izpolnjuje svoje dolžnosti, v cerkvi pa

vpije: Kdor zanemarja dolžnosti, dela greh?! Ali se ne širi na ta način verska mlačnost, ker je ljudstvo jako slabo poučeno v verskih resnicah?

Najhujše pri vsem tem je pa še to, da so takšni nemarneži ponavadi največji nasprotniki in očitni sovražniki učiteljev. Nagajajo jim, kjer le morejo; otroci takoj opazijo to nasprotje ter potem ne spoštujejo ne enega ne drugega. Iz tega se razvidi, kako nespametno je bilo vpitje klerikalizma, kakor smo že omenili, češ, da je premalo ur odmerjenih za verouk po naših šolah. Prav mnogim so sedaj še te odveč. Ravnotako se razvidi iz tega, kam bi mi in naša šola prišli, ako bi klerikalizem bil absolutni gospodar nad nami in našimi šolami. Ker se jim ne ljubi delati in se ukvarjati s trudapolnim suhoparnim in sitnim poučevanjem, bi nam naprtali še poučevanje iz tega predmeta, ko bi imeli drugega dela čez glavo dovolj. Uklanjati bi se jim morali brez izgovora, biti jim pokorni in vdani sluge, drugače bi morali bridko čutiti klerikalno pest, zamero in nikoli odpustljivo zagrizeno maščevalnost. Še sedaj ima mnogi izmed nas z njimi grozne boje, sitnosti in prepire zaradi malenkosti in in večkrat tudi za prazen nič; kaj bi se šele z nami zgodilo, ko bi bili absolutni gospodarji nad nami? Koliko so morali in še morajo prebiti mnogi učitelji zaradi duhovščine, bomo govorili na drugem mestu, če bo treba; za danes povemo le toliko: Gorje nam, ako pridemo tem fanatičnim ljudem v pest, gorje šoli in ljudskemu napredku!

Po vesoljnem svetu je v novejšem času boj in živo zanimanje za napredek v vseh strokah kulturnih zadev. Vsi narodi tekmujejo s produktivnimi izdelki, ki jih potem razpošiljajo na svetovni trg. Bolj ko je kateri narod izobražen, tem lažje stališče ima v tem vesoljnem gibanju. Neizobraženi narodi so nehote podrejeni izobraženim. Tako vidimo in lahko opazujemo, kako prekanjeni in visoko izobraženi Anglež kraljuje in gospodari v kupčijskih zadevah skoraj nad vesoljnim svetom. Velika Britanija ni velika država, pa se vendar vanjo izteka največje bogastvo vsega sveta. Anglež je najbogatejši človek na svetu. London je največje mesto, ker je izvir kupčije, obrtnije, učenosti in umetnosti. Angležem so podrejeni v kolonijah drugi neizobraženi narodi, in ti jih bogate s svojimi produkcijami. Za Angležem pride Francija, za to pa Nemčija. Slovani zavzemamo pri tem zadnje mesto. Ako primerjamo te velesile, kako skrbno čuvajo in gojijo šolstvo, vir in temelj blaginje, in kako se goji pri nas, nas obhaja globoka žalost in bridkost. Človek bi kmalu ne verjel, da smo in živimo v slavnem 20. stoletju. Šola je podlaga ljudski izobrazbi in ljudski blaginji. Neizobražen, neizšolan, neveden ali človek brez šolske izomike ne more nikdar tega narediti, kakor izobražen ali izšolan. Pri nas kaj radi posnemamo Nemce v postavodaji, obrtniji, kupčiji, literaturi in drugod, le v enem jih premalo ali nič ne posnemamo, in to v šolstvu. Kako je šolstvo razvito na Nemškem, je tukaj nemogoče sedaj natančneje govoriti. Zadošča naj le to: Ko je bila v vojski leta 1866. pri Kraljevem Gradcu avstrijska armada poražena, se je glasilo: »Nemški učitelj je zmagal.« Kaj pomeni to? Nemški vojaki so bili izomikani, izvrstno izšolani v vseh vojaških zadevah. Imeli so poleg izomike tudi najnovejše orožje, zato je bila naša armada tako žalostno poražena. Ta poraz je bil vzrok, da se je začelo bolj misliti na šolo in šolsko izomiko našega po vsi Avstriji popolnoma zanemarnjenega naroda. Štiri leta kesneje so bili izdani sedaj veljavni šolski zakoni. Od takrat

se je na šolskem polju sicer silno napredovalo, ali od pamti-veka zanemarjenega ni bilo mogoče na mah poravnati, ker ni bilo dovolj duševne in materialne moči: nedostajalo je namreč učiteljev in denarja. Šolska izobrazba je nekaj silno dragega, a tudi silno potrebnega in koristnega. Med Slovenci so se jele polagoma širiti šole, ljudska izobrazba se je jela polagoma širiti, a do popolnosti imamo še jako dolgo pot. Imamo še jako mnogo krajev zlasti na Kranjskem, kjer ni nobene šole, kjer so šole za silo; kjer so pa šole, so pa v jako slabem stanju. Večinoma so šolski prostori premajhni in za šolo nesposobni. Šole so prenapolnjene z učenci, tako da je nemogoče poučevati uspešno. Največ je enorazrednic s poldnevnikom, ki bi morale biti razširjene v dvorazrednice, celo v večrazrednice. V tej kratki dobi je prišel naš narod do izpoznanja, da so šole in šolska izobrazba nekaj jako koristnega. Naš narod spoštuje in tudi visoko ceni šolo, pa jo tudi obenem mrzi, ko vidi, da jo mora sam vzdrževati ter pošiljati redno v šolo svoje otroke, ki jih nujno potrebuje doma v sedanjih kritičnih časih, ko se vse seli s trehuhom za kruhom po širnem svetu, celo v Ameriko. Da je naš narod vnet za šolo, nam kaže dejstvo, da prosi premnogo občin za šolo, za razširjenje teh ali celo za nove šole. S tem je učiteljstvo dokazalo, da je v polni meri dobilo zaupanje našega naroda, da je vestno izpolnovalo svoje stanovske dolžnosti, da je neumorno delalo in se trudilo ter vkljub groznim nasprotstvom klerikalizma dobilo velik ugled in spoštovanje med narodom. Učiteljstvo in šola sta postala faktor, s katerim se mora hote ali nehote računati. Ni je več sile, ki bi korist šole, ugled in potrebo učiteljstva izruvala s koreniko iz srca našega naroda. Vsaka grožnja, bodisi tudi s propovednice, vsi že imenovani pastirski listi in tudi Šustersičeve izjave, da je šolstvo prokletstvo za naš narod, da so šole palače med kmetiškimi bajtami, da so šole brezverske in učiteljstvo ravno tako — vse to ne izda prav nič: naš narod želi imeti šol, in sicer veliko šol. Luč napredka, izomike in splošne izobrazbe je zasijala z močnim žarom. Ne da se več ugasniti.

(Dalje.)

Pisarna

za zdravljenje naših bolnih stanovskih, družabnih, uradnih, književnih, narodnostnih in političnih razmer.

VI.

Vprašanje: »Bil sem stalno nameščen na štirirazredno ljudsko šolo v M. Ko pridem tja, dobim nekaj oddelke za oddaljene otroke. Ta oddelke ima štiri učne oddelke, po mojem je to enorazrednica. — Če pa to ni enorazrednica, potem sploh ne vem, v katero kategorijo ljudskih šol sodi. — Vsak učitelj na enorazrednici ima prosto stanovanje in še opravilno doklado. V M. je sicer stanovanje, a le za samca, jaz pa sem oženjen, torej ne morem te luknje rabiti za stanovanje. Svetujte mi, kaj mi je storiti, da dobim ali stanovanje ali stanarino?«

M. v M.

Odgovor: Dragi bratel! Podatki Tvojega pisma so toli pomanjkljivi, da Ti ne morem nič kategoričnega svetovati. Praviš: »Bil sem stalno nameščen«, to se umeva tako, da sedaj nisi več tam stalno nameščen. Najbolje je, doloži mi točen prepis svojega tozadevnega dekreta, nadalje zakon, zastran službenih dohodkov učiteljstva, ki ga je deželni zbor

kranjski sklenil pred par leti, in sicer mi ga doloži le tedaj, če je v njem kakšna določba zastran stanovanja, oziroma stanarine učiteljstva.

Ako sta-§§ 33. in 34. II. oddelka zakona za uravnavo pravnega razmerja učiteljev na Kranjskem z dne 29. aprila l. 1873. še v veljavi, Ti pristojajo prosto stanovanje, oziroma 20% stanarina le tedaj, če si šolski vodja. Iz Tvojega pisma pa ni razvidno, ali si šolski vodja ali ne. Navajaj sicer neki oddelke kot enorazrednico, a sam ne veš, kaj je pravzaprav ta šola. Iskal sem po različnih imenikih ter nisem v nobenem našel enorazrednice v M., temveč le 4razrednico, iz česar sklepam, da so Tvoji štirje učni oddelki kot en razred del štirirazrednice v M., da torej Ti nisi šolski vodja. Prepis Tvojega nastavnega dekreta bi mi Tvoje pravno stališče mahoma pojasnil. Da poučuješ oddelke, in sicer za oddaljene otroke, še iz tega ne sledi, da bi se ti oddelki smeli smatrati za enorazrednico. Učni načrt je morda prikrojen po enorazrednici, a oddelki niso sistemizovani kot samostalna enorazrednica.

Doloži torej zahtevano, potem ti bom znal natančno svetovati, kaj Ti je storiti, in bom vrhutega priobčil tudi neko jako važno razsodbo upravnega sodišča o tej zadevi, ki je šolske oblasti doslej še niso objavile in je učiteljstvu ostala prikrita. Koristila bo v danih slučajih vsem.

Dohtar Jona.

VII.

Vprašanje: Na šoli, na kateri službujem, vladajo čudne razmere. Ker sem provizoričen, mislijo tovariši z nadučiteljem vred, da smejo svoja nevšečna bremena natovoriti na moj hrbet. Takoj ob mojem prihodu so v prvi mesečni konferenciji sklenili, da moram jaz prevzeti telovadbo v vseh razredih ter so me vrhutega še ironično častili, češ, da si naj štejem v čast, da postanem telovadni učitelj v vseh razredih — seveda brez plače. Pokoril sem se temu konferenčnemu sklepu, ker baje po zatrdilu nadučiteljevem § 40. šolskega in učnega reda z dne 20. avgusta 1870. tako veleval. Noben tovariš ni v zameno prevzel v mojem razredu katerega drugega predmeta. Tovariši hodijo v času, ko jaz za nje telovadam, na izprehod ali pa poučujejo za plačo otroke. Preobložen sem s poukom, čutim, da mi pešajo moči. Če pojde tako naprej, moram zboleti. Prosim, kaj mi je storiti, da ovržem to nasilstvo?

Helot.

Odgovor: Primi za kopje, ki so ga nastavili Tebi, ž njim zmagaš proti njim: rabi namreč tudi Ti § 40. šolskega in učnega reda, po katerem imaš pravico oddati pri konferenciji svoj posebni glas ter zahtevati, da se zapisnik predloži okrajnemu šolskemu svetu v odločitev. Ako Ti je ta pot predolga, se oglasi osebno pri predsedniku okrajnega šolskega sveta, mu razloži zadevo in daj se uradno po zdravniku preiskati. Če preiskava dokaže, da bolehaš, boš še istega dne oproščen od telovadbe, in Tvoji tovariši bodo morali vsak v svojem razredu telovaditi.

Moj prijatelj, ki službuje na Štajarskem, mi je že večkrat pripovedoval sledeči slučaj:

»Okrajni šolski svet me je izmed 7 prošnikov ne samo zaradi dobrega izpričevala, temveč tudi zaradi tega imenoval za provizoričnega učitelja na petrazrednici v X, ker je bila moja prošnja pisana v slovenščini. Nastopivši svojo službo, je konferencija takoj sklenila, da moram prevzeti telovadbo v vseh razredih in mi je odkazala III. razr. v pouk. Z veseljem sem sprejel ta sklep; zakaj čutil sem se telovadnega učitelja